

УДК 378.124+796.071.4+37.035:361.1

Ганна ТІТОВА

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри спортивних ігор
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна
e-mail: titovaanya71@gmail.com

ЗМІСТ МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ФОРМУВАННЯ СПОРТИВНИХ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ В УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

У статті подано зміст методики підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи. Описано алгоритм реалізації методики відповідно до етапів (інформаційно-збагачувальний, узагальнювально-моделювальний, рефлексивно-корегувальний) та педагогічних умов (відображення у змісті підготовки майбутніх учителів фізичної культури уявлень про сутність і механізми формування лідерства; оволодіння методикою педагогічної підтримки й супроводу формування спортивних лідерських якостей учнів на заняттях із фізичної культури; занурення майбутніх учителів фізичної культури в ситуації, що вимагають формування спортивних лідерських якостей учнів у командно-ігрових видах спортивної діяльності).

Ключові слова: методика, етапи, педагогічні умови, студенти, вправи, ігри, тренінги, змагання.

Методика підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи передбачала поетапну і послідовну реалізацію визначених педагогічних умов (відображення у змісті підготовки майбутніх учителів фізичної культури уявлень про сутність і механізми формування лідерства; оволодіння методикою педагогічної підтримки й супроводу формування спортивних лідерських якостей учнів на заняттях із фізичної культури; занурення майбутніх учителів фізичної культури в ситуації, що вимагають формування спортивних лідерських якостей учнів у командно-ігрових видах спортивної діяльності) відповідно до обраних етапів.

На першому – інформаційно-збагачувальному етапі для реалізації першої педагогічної умови – відображення у змісті підготовки майбутніх учителів фізичної культури уявлень про сутність і механізми формування лідерства було доповнено зміст робочих програм навчальної дисципліни «Теорія і методика викладання спортивних ігор», до складу якої увійшли модулі «Теорія і методика викладання баскетболу», «Теорія і методика викладання волейболу», «Теорія і методика викладання гандболу» та «Теорія і методика викладання футболу», до змісту яких було введено такі теми: лідерські якості й ознаки їх прояву; чинники формування спортивних лідерських якостей; особливості прояву спортивних лідерських якостей в учнів основної школи в командно-ігрових видах спортивної діяльності; шляхи і засоби формування спортивних лідерських якостей в учнів основ-

ної школи; форми та методи формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи у спортивних іграх.

У процесі навчальної роботи на першому етапі студенти опановували новий і закріплювали набутий теоретичний матеріал на рівні самостійної дослідної роботи в традиційних формах таких, як складання рефератів і аналіз джерел із визначених тем, підготовка матеріалів для дискусій і міні-доповідей («Спортивний лідер, хто він...?», «Чи є лідерство серед учнів основної школи педагогічною проблемою? Чому?», «Чи достатньо уваги сьогодні приділяється проблемі лідерства серед учнів основної школи?», «Які види спорту, на Ваш погляд, можуть сприяти формуванню спортивних лідерських якостей в учнів основної школи?», «Лідерство у житті та спорті», «Феномен лідерства», «Спортивне лідерство») тощо.

Так, наприклад, при підготовці матеріалів до дискусій, студентам пропонувалося виконати наступні завдання. При опануванні теми «Феномен лідерства» студенти обґрунтовували, в чому саме полягає феномен лідерства? Аналізували особливості самооцінки лідерів? Визначали роль лідерських якостей у житті звичайної людини? В темі «Спортивний лідер, хто він...?» студенти характеризували важливість ролі лідера для спортивної команди, розкривали взаємозв'язок розвитку лідера по відношенню до команди. Визначаючи «Чи є лідерство серед учнів основної школи педагогічною проблемою? Чому?» студенти занотували ситуації, в яких було використано лідерство серед учнів, готували виступи про людей, яких вважали

лідерами. Тема «Лідерство у житті та спорті» мала на меті порівняння лідерських якостей, котрі проявляються у буденному житті і спортивних лідерських якостей, важливих в спортивній діяльності. Зміст цих тем передбачав розкриття питань пов'язаних із: організацією міжособистісних відносин у спортивній команді; розкриття сутності лідерства у спортивній команді; функції лідерства в команді; диференціацією лідерських ролей.

Зокрема, наголошувалося на тому, що перед групою (спортивною групою) як формальною організацією з моменту її виникнення стоять конкретні і чіткі завдання, на виконання яких націлені як учитель, так і весь колектив.

Діяльність з виконання поставлених завдань змушує учителя і членів команди взаємодіяти, кооперувати свої зусилля, шукати і встановлювати особисті, ділові (формальні) контакти, які є першою і основною умовою виникнення формальних (ділових) взаємовідносин. У ході цього процесу встановлюються, зберігаються і змінюються взаємовідносини між учасниками спільної діяльності. По завершенні самостійної роботи студенти мали написати твір-роздум «Я-лідер», який був націлений на висвітлення думок студента на себе як лідера.

Наступні теми лекцій були присвячені розкриттю сутності, цілей і завдань у вихованні спортивних лідерських якостей в учнів основної школи, як-от: хто такий лідер, які якості можна вважати лідерськими, що таке спортивні лідерські якості, де можуть проявлятися лідерські якості та спортивні лідерські якості, з якого віку можна формувати лідерські якості.

У межах такої інформації надавалась загальна характеристика основних теорій лідерства, розуміння лідерства у психолого-педагогічній літературі, визначення впливу колективу на формування лідерських якостей, особистість лідера і спортивний колектив, характеристика лідерських якостей, зіставлення лідерських якостей зі спортивними лідерськими якостями, потреба у формуванні спортивних лідерських якостей в учнів основної школи. Питання, які обговорювались, узагальнювались відповідними малюнками та наочними схемами.

Не менш важливою, на наш погляд, була інформація для студентів щодо розкриття сутності лідерства в підлітковому віці. Задля цього студентам пропонувалося опанувати знання щодо особливостей лідерства в колективі підлітків; етапи особистісного просування в позицію лідера; педагогічне стимулювання лідерства; педагогічні умови формування лідерства. У лекціях наголошувалося на тому, що у дитячому співтоваристві лідер-

ство, зберігаючи свою сутність, володіє рядом особливостей, пов'язаних з: своєрідністю розвитку дитини на тій чи іншій віковій ступені; вченням як переважним видом діяльності школяра; ситуацією лідерства (формальне/неформальне, тимчасове/постійне, одно/різновікова група); заданістю відносин з педагогами.

Багато проблем групового лідерства залишаються як і раніше відкритими і для дитячих і для юнацьких колективів. Хоча вони відіграють велику роль: адже той вплив, якому піддається дитина в цих групах, багато в чому визначає формування його особистості, життєвих позицій. Перенесення фактору соціалізації з сім'ї в підліткове середовище призводить до того, що з певного віку однолітки починають грати вирішальну роль у житті школярів. Діти, які володіють високим статусом в колективах, надають особливий вплив на однокласників (товаришів по команді і т. д.).

Наголошувалося, що при формуванні лідерських позицій у дітей та підлітків дуже важливо визначати і відстежувати їх систему неформальних цінностей і норм. У ході особистісного просування в позицію лідера необхідне поетапне проходження таких фаз як-то: особистісне визначення (позиційне і діяльнісне); проблематизація в позиції лідера (яку проблему буде вирішувати лідер); побудова програми особистісного просування; оволодіння елементами діяльності та особистої рефлексії.

Для виникнення та існування лідерства необхідно забезпечити збіг двох його сторін, пов'язаних з двоякістю природи лідерства. З одного боку, потреба дитячого співтовариства в різноманітних лідерах, з іншого – особистісні особливості дитини: його схильності, мотивація, характер, потреба в самоствердженні. При збігу формується лідерська позиція дитини, з'являється ефективний лідер. При розбіжності – з'являється формальний лідер, або руйнується система лідерства.

Наступні теми, які пропонувались студентам були пов'язані з ознайомленням із методами діагностики, оцінки і самооцінки лідерських якостей учнів, із соціальними, психологічними та педагогічними методами мотивування учнів до лідерства. Задля цього студенти були ознайомлені із: методикою самооцінки лідерських якостей; методикою виявлення комунікативних, організаторських здібностей; зі способами діагностики організованості колективу та т. ін.

На другому – узагальнювально-моделювальному етапі з метою реалізації другої педагогічної умови – оволодіння методикою педагогічної підтримки й супроводу формування спортивних лідерських якостей учнів на заняттях із фізичної

культури використовувались інтерактивні форми навчання. При визначенні методів і прийомів реалізації цієї умови враховувалось, що зовнішнім чинником професійного становлення є навчально-виховний процес, який передбачає не тільки засвоєння знань, умінь і навичок, а й розвиток індивідуальних властивостей, особистісних та лідерських якостей майбутнього вчителя, що дозволяють йому самостійно освоювати професійні обов'язки, виконувати їх оптимальними способами.

Експериментальна методика другого етапу передбачала усвідомлення студентами засобів цілеспрямованого розвитку спортивних лідерських якостей в учнів основної школи і принципів їх застосування. Оволодіння методикою педагогічної підтримки і супроводу формування спортивних лідерських якостей учнів здійснювалось у процесі тренінгу розвитку лідерських якостей, у якому були задіяні різноманітні вправи («Цитати про лідерство», «Риси лідера», «Якості лідера», «Мої сильні боки», «Почуття успіху», «Переправа», «Я – Лідер?», «Здатність до компромісу», «Цілі команди», «Оцінка самого себе», «Емблема лідерства», «Кодекс поведінки лідера»), рольові ігри («Стилі лідерства», «Дігікон», «Їхали цигани»), ділові ігри («Лідер», «Моя команда», «Я лідер команди»), психологічні ігри («Адаптація», «Фотограф»), моделювання ситуацій, комплексні ігрові заняття («Лідер і лідерство», «Основи лідерства», «Лідер у тобі») тощо.

У тренінгу розвитку лідерських якостей (за О. Євтіховим), були задіяні такі методи групової роботи та тренінгові процедури:

1. Діагностичні процедури. Використовувалися як засіб отримання учасниками тренінгу нової інформації про себе, формування глибшого саморозуміння і саморозкриття, а також забезпечення та контролю ефективності тренінгових процедур і тренінгу в цілому.

2. Інформування (заплановане і ситуативно-обумовлене). Здійснювалось провідним для розвитку компетентності учасників в питаннях лідерства, керівництва та управління, міжособистісної взаємодії та поведінки в конфліктних ситуаціях, а також з метою формування змістовного контексту в групі, підготовки учасників до виконання вправ і процедур.

3. Психогімнастичні вправи. Включалися в програму тренінгу як в змістовних цілях (розвиток професійно значущих та лідерських якостей, відпрацювання лідерського поведінки в модельованих тренінгових ситуаціях і т. п.), так і з метою створення оптимальної робочої атмосфери (формування внутрішньогрупового тренінгового простору, підтримки працездатності учасників, завершення заняття і т. п.).

4. Групова дискусія. Використовувалася в цілях навчання учасників конструктивному аналізу ситуацій, формування навичок переконливого впливу і управління процесами вироблення колективного рішення, розвитку вміння слухати і сприймати аргументи опонентів. Групова дискусія дозволяє зіставити протилежні думки, побачити проблему з різних сторін, зменшити опір відносно нової інформації, від особистої та від очікуваної.

5. Метод розігрування ролей. Дозволяв відпрацьовувати й закріплювати лідерські моделі поведінки в навчальних ситуаціях.

6. Метод аналізу ситуацій. Використовувався в цілях об'єктивації ситуації взаємодії, стимулювання глибокого усвідомлення учасниками власних способів поведінки, а також дій і мотивів партнерів.

7. Сюжетно-рольова гра. Призначалася для формування досвіду управління груповими процесами, відпрацювання й закріплення лідерської поведінки в контексті внутрішньогрупової взаємодії.

8. Індивідуальна і групова рефлексія. Проводилася в кінці заняття і була спрямована на осмислення процесів, способів і результатів індивідуальної та спільної діяльності.

9. Ведення щоденникових записів. Використовувалася для збереження інформації, отриманої в ході тренінгу (під час процедур інформування, виконання саморефлексивних та інших вправ), а також фіксації результатів спостережень в рамках позатренінгових «домашніх» завдань.

У програмі тренінгу були представлені такі змістові блоки роботи:

1. Блок формування індивідуальної та групової працездатності. Включав комплекс вправ і процедур, орієнтованих на формування в групі емоційної згуртованості, довіри і відкритості між учасниками, що забезпечує можливість подальшої успішної роботи.

2. Інформаційний блок. Складається з комплексу процедур інформування, спрямованих на формування когнітивної компетентності учасників тренінгу в області лідерства та управлінської діяльності, а також на придбання актуальних знань в області професійної та міжособистісної взаємодії. Також інформаційний блок включає надання зворотнього зв'язку та консультативної допомоги учасникам, які відчувають труднощі в процесі практичного застосування отриманих знань.

3. Блок розвитку особистісних і соціальних якостей. Містить комплекс вправ і процедур, орієнтованих на фокусування уваги учасників на власну особистість, розвиток їх самосприйняття, мотивації до лідерства, комунікативних якостей,

міжособистісної чутливості, а також чутливості до групових процесів.

4. Блок розвитку професійно-управлінських якостей. Включає комплекс вправ і процедур, призначених для озброєння учасниками ефективних у професійній діяльній принципів і моделей управлінської взаємодії, розвитку вмінь в області організації професійної життєдіяльності навчальних груп.

5. Блок модифікації та відпрацювання лідерської поведінки в моделюючих ситуаціях. Містить комплекс вправ і процедур, використання яких спрямоване на оволодіння учасниками лідерськими моделями поведінки. У цьому блоці використовуються психогімнастичні вправи, засновані на методах рольових ігор та організації групової дискусії. Розігрування рольових ситуацій допомагає учасникам відпрацювати навички лідерської поведінки в модельованих ситуаціях, що вимагають організації спільної діяльності, а також типових проблемних ситуаціях всередині групової взаємодії. Групова дискусія дає можливість досліджувати процеси прийняття групою рішень і розвинути у учасників навички переконливого впливу. Для відпрацювання навичок ведення дискусії в групі використовуються завдання і вправи, що зводяться до необхідності виробити спільне групове рішення.

6. Блок формування навичок лідерської взаємодії організаційних лідерів з підлеглими і закріплення їх лідерського образу у підлеглих послідовників. У цьому блоці використовуються спеціалізовані вправи-завдання, в основі виконання яких лежить необхідність координованої участі всіх членів групи, що дає можливість лідерам проявити свої організаційні здібності з управління діяльністю навчальної групи.

7. Блок завершення занять та супроводу у післятренінгові періоди спрямований на збереження отриманих у тренінгу змін, закріплення і перенесення учасниками в професійну діяльність придбаних ними навичок. Для завершення тренінгових занять використовуються вправи і процедури, спрямовані на надання учасникам можливості оцінити якість виконаної ними роботи. Це дозволяє зв'язати отримані учасниками тренінгу знання та досвід з ситуаціями реального життя.

Наступним у роботі зі студентами було проведення рольових ігор. Суттєвою перевагою рольової гри є її здатність перебувати в тісному зв'язку з довколишнім. Коли незабаром рольова гра відбиває поведінкові моделі, що можуть реально знадобитися студентам по закінченні підготовки у вищому навчальному закладі, вона дозволяє їм набутти практичний досвід і виробити навички, що знадобляться їм у майбутньому.

Навчаючись рольовим іграм, студенти не тільки мали змогу набутти власного досвіду участі у грі, але й навчитися тому, як такі ігри треба проводити з учнями.

На третьому – рефлексивно-корегуальному етапі для реалізації третьої педагогічної умови – занурення майбутніх учителів фізичної культури в ситуації, що вимагають формування спортивних лідерських якостей учнів у командно-ігрових видах спортивної діяльності, передбачалася систематизація знань, накопичених студентами в процесі другого етапу експерименту і вироблення в них стійких стереотипів діяльності щодо формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи в командно-ігрових видах спортивної діяльності. Провідними формами роботи були рухливі ігрові заняття, естафети, різноманітні вправи з м'ячем, у яких моделювались та імітувались ситуації поведінки і дії учнів.

Відпрацьовування навичок формування спортивних лідерських якостей на заняттях з фізичної культури проходило під час проходження педагогічної практики. При спостереженні за учнями студенти оцінювали: прагнення доводити розпочату справу до кінця; уміння домагатися мети, не знижуючи активності в боротьбі з труднощами (боротьба за м'яч у спортивних іграх тощо); уміння виявити завзятість у ситуації, коли змінюються обставини (сильний суперник на старті чи в спортивних іграх); уміння стримуватися в конфліктній ситуації (при суперечках, незаслуженому обвинуваченні, неправильному суддівстві, брутальності суперника в спортивних іграх); уміння контролювати свою поведінку в оточенні; швидко й розважливе прийняття рішення при виконанні тієї чи іншої дії або вчинку (в спортивних іграх); виконання прийнятого рішення без вагань, упевнено; відсутність розгубленості у прийнятті рішень в стані емоційного збудження; активна підтримка колективу, спортивної команди в реалізації намічених планів; прагнення виявити ініціативу у грі із сильним суперником.

Для розвитку лідерського потенціалу учня створювалися умови, які вимагали прояву активності учнів. Першим кроком для розвитку лідерських якостей на уроках фізичної культури були рухливі ігри, як командні, так і індивідуальні. Секрет виховання лідерських якостей полягає в успішності учнів, їх відчуття свого росту і руху вперед. Лідер – людина, яка об'єднує, спрямовує дії всієї групи. Це людина, за яким група людей визнає право приймати рішення в значущих для неї ситуаціях, тобто найбільш авторитетна особистість, яка грає центральну роль в організації спільної діяльності і регулюванні взаємовідносин у цій групі.

Наступним кроком у роботі було відпрацювання прояву спортивних лідерських якостей в учнів основної школи у змаганнях зі спортивних ігор.

При спостереженні за учнями в ході гри студенти оцінювали ті функції, які брали на себе учні-лідери. Організаційна функція полягала у виробленні загальнокомандних цілей, що проявлялося у вказівках до членів команди: «Кидок!», «Блок!», «Стояти!», «Швидше!», «На мене!» і т. ін. Завдяки цим командам лідер організовував і спрямовував зусилля членів команди на здійснення тактичних комбінацій. По ходу гри учень-лідер є центром обміну інформацією в команді. Він повідомляв відомості про заміни і переміщення у своїй команді і в команді суперників, інформував про час, поточний рахунок, очікуваних діях противників і пр. : «Буде кидок», «Нас менше», «Руки!» т. ін. Не менш важливим по ходу гри є оціночні судження щодо дій гравців з боку учня-лідера: «Правильно!», «Молодець!», «Куди дивишся?!», «Що робиш?» і т. ін., що розвиває у членів команди почуття товариства, особистої відповідальності, поваги до соціальних норм і вимог, дисциплінованості, зібраності, надійності та інших суспільно значущих характеристик поведінки.

Важливим моментом в реалізації методики було систематичне спонукання студентів до використання ресурсів Інтернету, за яких вони самостійно розшукували інформацію, яка дозволяла проілюструвати питання, що обговорювались певними прикладами, доповненнями, наочними схемами або малюнками. Представлена у допові-

дях або презентаціях на заняттях, ця інформація за результатами колективного обговорення уточнювалася, доповнювалася новими даними, систематизувалась і візуалізувалася у різноманітних наочних моделях і схемах.

Усі доробки студентів, що опрацьовувались в процесі лекційних занять, систематизувались, узагальнювались і зберігались в їхніх індивідуальних портфоліо у відповідних електронних файлах.

За структурою портфоліо містили і зберігали самостійно зібрану студентами інформацію, як-от:

- наочні схеми, рисунки і описи моделей організації роботи учителя з формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи;
- методики діагностування лідерських якостей учнів основної школи;
- вправи на розвиток лідерських та спортивних лідерських якостей учнів основної школи;
- конспекти занять із фізичної культури з елементами прояву спортивних лідерських якостей в учнів основної школи відповідно вікової періодизації та ін.

За допомогою портфоліо студенти мали змогу конструювати й реалізовувати індивідуальні освітні маршрути у рамках формування спортивних лідерських якостей учнів основної школи.

Подальші кроки будуть спрямовані на визначення ефективності запропонованої методики щодо підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування в учнів основної школи спортивних лідерських якостей.

Список використаних джерел

1. Тітова Г. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування спортивних лідерських якостей в учнів основної школи : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тітова Ганна Віталіївна / ДЗ «ПНПУ імені К. Д. Ушинського». — Одеса, 2016. — 224 с.

References

1. Titova, H. V. (2016). Pidgotovka majbutnix uchyteliv fizychnoy kul'tury do formuvannya sportyvnix liders'kyx yakostej v uchniv osnovnoyi shkoly [Training of the Future Physical Culture Teachers to develop sports leadership qualities of secondary school pupils]. Candidate's thesis. Odesa [in Ukrainian].

Тітова А. В. Содержание методики подготовки будущих учителей физической культуры к формированию спортивных лидерских качеств в учащихся основной школы

В статье представлено содержание методики подготовки будущих учителей физической культуры к формированию спортивных лидерских качеств у учащихся основной школы. Методика предусматривала поэтапную и последовательную реализацию выделенных педагогических условий (отражение в содержании подготовки будущих учителей физической культуры представлений о сущности и механизмах формирования лидерства; овладение методикой педагогической поддержки и сопровождения формирования спортивных лидерских качеств учащихся на занятиях по физической культуре; погружение будущих учителей физической культуры в ситуации, требующие формирования спортивных лидерских качеств учащихся в командно-игровых видах спортивной деятельности) в соответствии с этапами (информационно-обогащающий, обобщающе-моделирующий и рефлексивно-корректирующий).

В процессе учебной работы на первом этапе студенты осваивали новый и закрепляли приобретенный теоретический материал на уровне самостоятельной исследовательской работы в традиционных формах таких, как составление рефератов и анализ источников по определенным темам, подготовка материалов для дискуссий и мини-докладов («Спортивный лидер, кто он...?», «Есть ли лидерство среди учащихся основной школы педагогической проблемой? Почему?», «Достаточно ли внимания сегодня

уделяется проблеме лидерства среди учащихся основной школы?», «Какие виды спорта, на Ваш взгляд, могут способствовать формированию спортивных лидерских качеств у учащихся основной школы?», «Лидерство в жизни и спорте», «Феномен лидерства», «Спортивное лидерство») и др.

На втором этапе использовались интерактивные формы обучения. Экспериментальная методика этого этапа предусматривала осознание студентами средств целенаправленного развития спортивных лидерских качеств у учащихся основной школы и принципов их применения. Овладение методикой педагогической поддержки и сопровождения формирования спортивных лидерских качеств учащихся осуществлялось в процессе тренинга развития лидерских качеств, в котором были задействованы различные упражнения («Цитаты о лидерстве», «Черты лидера», «Качества лидера», «Мои сильные стороны», «Чувство успеха», «Переправа», «Я – Лидер?», «Способность к компромиссу», «Цели команды», «Оценка самого себя», «Эмблема лидерства», «Кодекс поведения лидера»), ролевые игры («Стили лидерства», «Дигикон», «Ехали цыгане»), деловые игры («Лидер», «Моя команда», «Я лидер команды»), психологические игры («Адаптация», «Фотограф»), моделирование ситуаций, комплексные игровые занятия («Лидер и лидерство», «Основы лидерства», «Лидер в тебе») и др.

На третьем этапе предусматривалась систематизация знаний, накопленных студентами в процессе второго этапа эксперимента и выработки у них устойчивых стереотипов деятельности по формированию спортивных лидерских качеств у учащихся основной школы в командно-игровых видах спортивной деятельности. Ведущими формами работы были подвижные игровые занятия, эстафеты, упражнения с мячом, в которых моделировались и имитировались ситуации поведения и действий учащихся.

Ключевые слова: методика, этапы, педагогические условия, студенты, упражнения, игры, тренинги, соревнования.

Titova G. Content of the methodology of preparation of future physical training teachers before formation of sports leadership skills in secondary school pupils

The article describes the content of the methodology of preparing of future physical training teachers for the formation of sports leadership qualities in secondary school students, that envisaged phased and consistent implementation of certain pedagogical conditions (reflection in the content of the training of physical training teachers of ideas about the nature and mechanisms of leadership formation; mastering the methodology of pedagogical support and accompaniment of formation of sporting leadership skills of pupils on physical training classes; dipping of future physical training teachers in situations requiring the formation of sports leadership students in team-playing types of sports activities) in accordance with stages (information and enrichment, general-modeling, reflexive-correction).

In the process of academic work on the first stage students mastered new and perpetuate the acquired theoretical material at the level of independent research in traditional forms such as the compilation of reports and analysis of the sources on the identified topics, preparation materials for discussion and mini presentation («Sports leader, who is he... ?», «Is leadership among secondary school pupils a teaching problem? Why?», «Is there enough attention paid to the leadership problem among secondary school pupils?», «What kind of sports, to your mind, can help to form sports leadership qualities in secondary school pupils?», «Leadership in life and sports», «The phenomenon of leadership», «Sport Leadership») etc.

In the second stage interactive forms of teaching were used. Experimental methodology of this stage provided awareness students of the means of purposeful development of sports leadership qualities in secondary school pupils and the principles of their application. Mastering the technique of pedagogical support and accompaniment of forming of sports leadership qualities of pupils carried out in the process of training of leadership qualities development, which involved a variety of exercises («Quotes about leadership», «Traits of leader», «The features of the leader», «My strong sides», «Sense of success», «Crossing», «Am I leader?», «The ability to compromise», «Team aims», «Assessment of myself», «Emblem of leadership», «Code of leader behavior»), role games («Leadership style», «Digikon», «Gypsy's Travel»), business games («The Leader», «My Team», «I am a team leader»), psychological games («Adaptation», «Photographer»), situations modeling, complex gaming sessions («Leader and Leadership», «Fundamentals of Leadership», «Leader in You») and so on.

On the third stage was envisaged the systematization of knowledge accumulated by students in the process of the second stage of the experiment and the development of stable stereotypes in their activities to formation of sports leadership qualities in secondary school pupils in the team game sports activities. The leading forms of work were mobile game classes, relay races, various exercises with a ball situations of pupils' behavior and actions were modeled and simulated in.

Key words: methodology, stages, pedagogical conditions, students, exercises, games, trainings, competitions.

Стаття надійшла до редколегії 11.10.2017